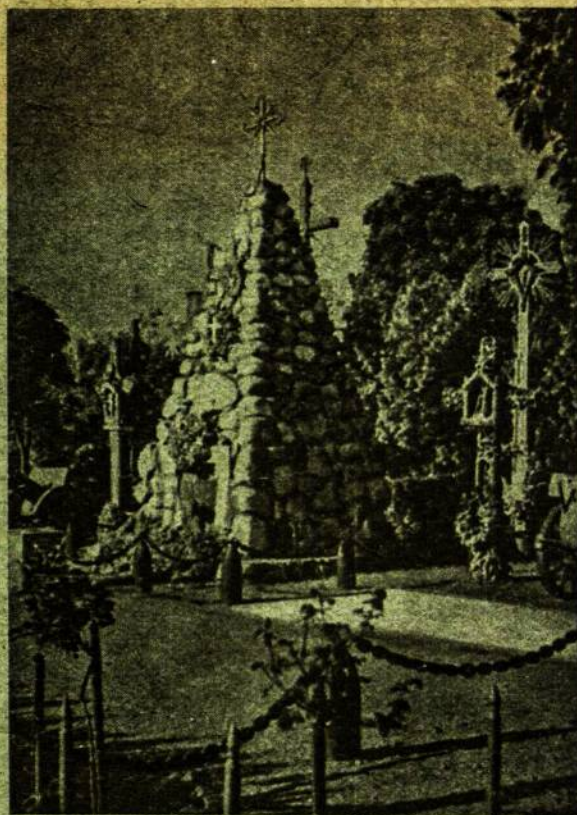


ALGUVOS BARAS

VASARIO 16 PAMINĖTI



NEŽINOMOJO KAREIVIO KAPAS KAUNE

NEPERIODINIS LEIDINYS Nr. 4

KEMPTEN

1946. II. 16

ALGUVOS B+A+R+A+S



T U R I N Y S

	Pusl.
Dipl.inž.K.Pabedinskas: Pasiryžimo diena.....	1
Jonas Aistis: Tėviškės žemėlė /eil./.....	2
Prof.J.Paltarokas: Vasario 16.....	3
Prof.S.Kolupaila: 1918-1946.....	5
Vytautas Dyvas: Vytis /eil./.....	6
Tušti namai /eil./.....	6
A.Kelmutis: Vasario 16-sios istorinė reikšmė.....	7
A.Radžius: Tujen -- Lietuva /eil./.....	8
J.Krakauskaitė: Dr.J.Basanavičius.....	9
Vytautas Volertas: Neišdžiūstas šaltinis.....	10
J.Krakauskaitė: Per tėviškės slenkstį.....	12
O.B.Audronė: Varpai /eil./.....	13
Vytautas Muraškauskas: Aušros belaukiant.....	14
A.Tyruolis: Ar sugrišim namo?/eil./.....	16
J.Vildūnas: Kodėl mes čia?.....	16
J.Surgaila: Besiaiškinant.....	21

-oOo-

Redagavo Redakcinė Komisija: C.Surdokas, Alf.Šeš-
plaukis, V.Volertas.
Iliustravo: dail.Stp.Makarevičius.
Spausdino: J.Skladaitis ir V.Muraškauskas.



Maironis

Nepriklausomybės šventę šiais metais švenčiame nepaprastai rimtu mūsų Tautai momentu. Mes gyvename išvakarėse sprendimų, kurie amžiams nulems Lietuvos likimą. Tiesa, šiuo metu jau yra naujų išradimų ir kitokių veiksnių, turinčių didelės reikšmės pasaulio atečiai. Jų įtakoje pasaulis turės padaryti atitinkamų išvadų ir prisitaikymų. Bet gi nereikia perdėti tų naujųjų išradimų reikšmės. Ir ateityje kiekvienos tautos ar paskiro žmogaus likimas daugiau ar mažiau bus savose rankose. Pačios tautos, kaip ir pavieniai žmonės, kaip buvo taip ir bus savosios laimės kalviai. Kiekviena tauta pasieks tai, ką ji išsi-kovos.

Šiuo metu, galima sakyti, dar tik prasideda tikrosios grumtynės už tautų ateitį ir padėtį naujajam pasauliui. Ką gi mes turime daryti šiose naujose grumtynėse? Ar pasitraukę iš Tėvynės, ir, gal būt, iš tikros mirties, galime šaltai žiūrėti į gyvenimo vyksmą ir tikėtis, kad kas nors iš šalies pasirūpins mūsų likimu, kad kažkam pamojus kokia tai magiška lazdele ar padarius lemiamą sprendimą, iškart pasaulyje įvyks pasikeitimas, kuris atneš mūsų troškimų išsipildymą? Svajotojai tikisi, kad vieną gražią dieną staiga išgirsime, jog Lietuva nepriklausoma, ir mes laisvai galime grįžti namo. Dieve duok, bet...

Lietuvių tauta šiandien turi vieną idealą - Nepriklausomybę. Jis gali būti atsiektas tik vieningu visų siekimu. Gal netoli tas momentas, kai konkrečiai reikės įrodyti savo norą būti laisvais ir nepriklausomais, o kol jis neatėjo, reikia ruošti ir stiprinti pasiryžimą. Šiandien Nepriklausomybės šventė tebūnie pasiryžimų diena. Mes ryžtamės siekti laisvės ir pildom dabarties uždavinį - ruošiamės jai. "Paimkim arklą, knygą, lyrą".

Šią vasario 16-ąją, mūsų susikaupimo ir pasiryžimo dieną, Karo Muziejuje tylis Laisvės Varpas tesuskamba mūsų širdyse. Tesužadina jis laisvės ilgesio ugnį ir tesukelia naujų pasiryžimų ateities žygiams. Laisvės keliu eis tas, kas supras Laisvės Varpo įrašo prasmę:

O skambink per amžius vaikams Lietuvos,
Kad laisvės nevertas, kas negina jos.

LIETUVIŠKĖS ŽEMĖLĖ

Jonas Aistis

Įkandin vis seka lyg šešėlis,
Lyg šešėlis tamsi, slegianti mintis,
Kad užgynė, lyg vartus užkėlė,
Į tėvynę grįžti nedraugai pikti.

O sugrįžti noras nuolatos didėja
Ir tolydžio smelkiasi į mus.
Lyg žolynų kvapą, neša nuolat vėjas
Gimtąją žemėlę ir tėvų namus.

Tartum juodas varnas nusileist tykotų
Iškapot akelių, tysant paslikam,
Taip ir virš gimtinės numylėtų plotų
Suka juodos mintys Lietuvos vaikams.

Teka Nemunėlis ašaroms pasruvęs
Ir šilai dūseuja aimana gilia,
Kad negali atsiklust lietuviai
Anči pasiskusti kruvina dalia.



O pilke šilainė, o gelsvi smėlynai,
Prakaitu pasotint niekad negali...
Kodėl nodalinga, o brangi tėvynė,
Mums tavoji laimė yra taip mailei?

Nepajėgs išplėšti tavęs iš krūtinės,
Nobent tik išplėštų su visa širdim,
Nepakais mums niekas mylimos tėvynės,
Tai dėl to ir niekas mums jos neatims.

Jis išeis nualinę kaip skėrės,
Nenumirs - ji, kaip žolynas, atsities;
Ir užgis mums gilios žaizdos atsivėrę,
Kai išeisim iš vergijos ir nakties.

Šit jau metai neramaus laukimo, -
Niekas nepalaužė, niekas nepalauš.
O nelaimė liks tik atminimas,
Ir skaistesnis tautai rytmetis išauš.

Bet šiandiena seka lyg šešėlis, -
Lyg šešėlis tamsi, slegianti mintis,
Kad užgynė, lyg vartus užkėlė,
Į tėvynę grįžti nedraugai pikti.





Ta diena lietuviui simboliškai savo Valstybės atkūrimą, jos prisikėlimą nepriklausomam gyvenimui. Kelis amžius išken-tėjusi svetimųjų – pradžioje lenkų, vėliau rusų – pavergimo jungą, 1918 metų vasario 16 d. lietuvių tauta buvo pašaukta pati tvarkyti savo reikalą, be pavergėjų globos, į tą žygį ją kvietė būrys rinktinių vyrų, su mūsų tautos atgimimo pranašu Dr. J. Basanavičiumi priešakyje, susispietusiųjų į Lietuvos Ta-rybą. Nepaisydama tuometinės vokiečių okupacijos, sunkia lete-na slėgusios ir slopinusios visą mūsų krašto gyvenimą, Lietu-vos Taryba paskelbė visam pasauliui, kad nuo 1918 m. vasariom. 16 d. Lietuva laiko save nepriklausoma valstybe, kad ji nutraukia visus politinius ryšius su savo buvusiais pavergėjais ir kad jos valdymosi būdą bei Lietuvos sienas nustatys vyriausias jos suverenasis – laisvai ir demokratiškai visos tautos išrink-tas Steigiamasis Seimas.

Laisvės mums niekas nedavė dovanai, ją išsikovojo pati tau-ta. 1918 m. vasario mėn. 16 d. Nepriklausomos Lietuvos Akta pasirašusiųjų Tarybos narių iškeltas laisvės Lietuvos šūkis atsiliapė plačiausiems mūsų gyventojų sluoksniams – ne tik in-teligentams, bet ir ūkininkams ir darbininkams. Laikiniosios Lietuvos vyriausybės 1919 m. sausio mėn. paskelbtąjį atsišau-kimą, ginti Lietuvos laisvei nuo besiantinančios iš Rytų anar-chijos, išgirdo tūkstančiai jaunimo iš visų sluoksnių. Jie, ap-sidare tuo, kas kaip galėjo, dažnas su savo maistu ir nuosavu šautuvu, priglauti į šaltas ir dažnai be stiklų kazeivines, ėjo į kovą su daug gausesniu, daug geriau ginkluotu priešu ir, vis dėlto, kovą laimėjo. Laimėjo dėl to, kad karštai myžosi ją laimėti ir kovojo dėl tiesos ir dėl kilniausių savo tautos idealų. Jų aukomis atkurta nepriklausoma Lietuva. Tos aukos, tos jaunų idealistų dėl Lietuvos laisvės paaukotos gyvybės, įpareigoja kiekvieną lietuvią atkakliai ir visomis priemonėmis siekti Lietuvos išlaisvinimo.

Laisvė Lietuvai atimta klastingai. Lietuva okupuota lau-žant tarptautinius įsipareigojimus ir paneigiant su ja pačia pasirašytas sutartis. Visa mūsų tauta okupacijai buvo ir tebė-ra priešinga. Okupacijai pritaris vos saujelė okupantų apmokamų samdinių, kurie neturi krašto gyventojų pasitikėjimo. Nė vienas, lig šiol įvykęs, tarptautinis susitarimas nepripažino Lietuvos okupacijos.

Gyvename tokią dieną, kada, nustojus ginklams dundėti, tebe-vyksta arši kova dėl pėkarinės pasaulio santvarkos ir kai ku-rių dvasinių vertybių. Melas, nužmoginės ir nuasmeninės patį žmogų, jam pavergti sukūrus visokias suktas doktrinas, buvo

----- 4 -----

bemėginas užvaldyti visą pasaulį. Vienur jis jau sužlugdytas ir jo padaryti nusikalstamieji darbai velkami į dienos šviesą. Kitur tas melas ir jo sukurta zoologiška žmonių naikinimo ir dvasinio žalojimo sistema iš lėto, palaipsniui stumiama į savo pirmąją kiltą. Į ją suvarytas jis anksčiau ar vėliau turės žlugti.

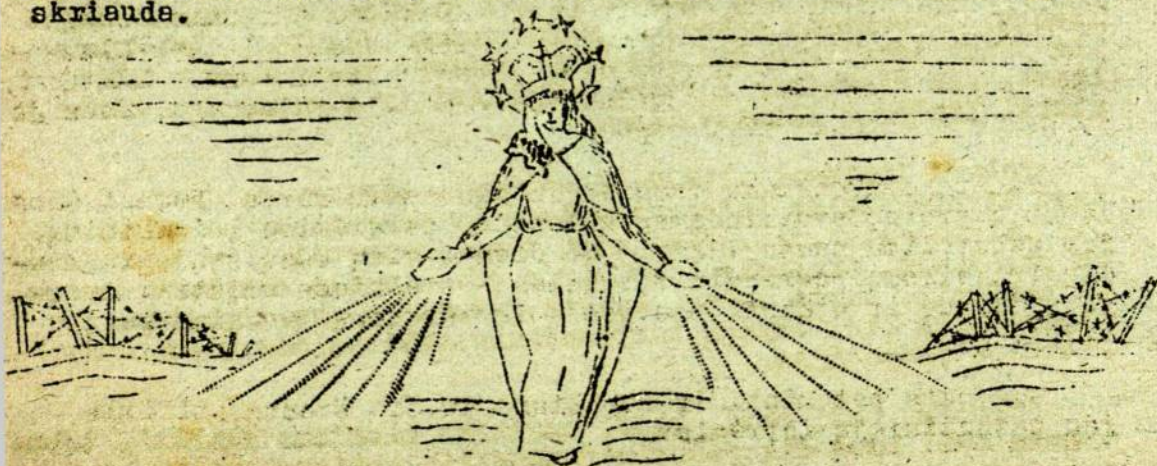
Šiandien niekas negali pasakyti, ar Lietuva išsivaduos po vienerių ar po kelerių metų, ar karu ar taikiu būdu. Bet kad ji bus laisva ir savo pačios gyventojų, laisvai ir demokratiškai rinktos valdžios valdoma, tuo abejoti nėra pagrindo.

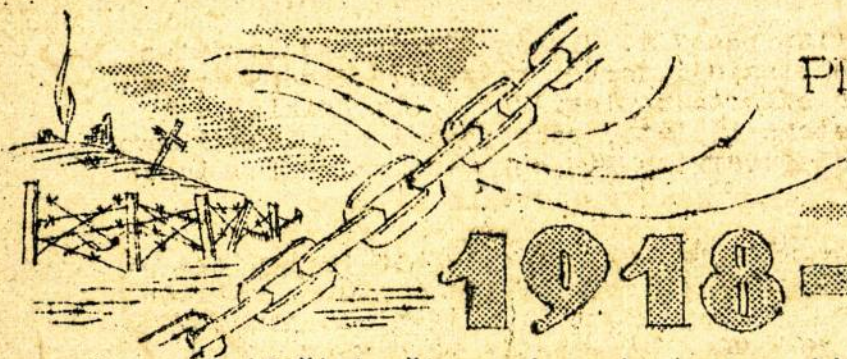
Lietuvių tauta nesisavina nieko svetimo. Ji tereikalauja to, kas natūraliai priklauso kiekvienam individui, juo labiau tautai. Ji trokšta gyventi laisvėje ir pati spręsti savo reikalus. Tuo ji nė kiek nepažeidžia kitų tautų interesų. Lietuviams šovinizmas yra neįprastas. Lietuvos istorija sako, kad lietuviai visais amžiais gražiai sugyveno su tautinėmis mažumomis. Lietuva nežino tautinių mažumų pogromų. Savybė ji jų niekuomet neturėjo.

Taip pat naujųjų amžių barbariškumas, fašizmo bei nacizmo pavidalu, neužkrėtė lietuvių tautos. Lietuviams jis buvo tiesiog atgrasus dėl to, kad kiekvienas lietuvis puikiai suprato, jog to barbariškumo laimėjimas būtų buvęs jo tautos išnaikinimas.

Dabar gyvenamomis sąlygomis lietuviai reikia būti dvasiškai atspariam ir tautiškai gerai susipratusiam. Neturime apsigalvoti nuo svetimos kultūros "blizgučių" ir jiems tarnauti. Gauna to, kad ligi Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo lietuviai yra "šelpę" savo žmonėmis visus savo kaimynus.

Jeigu nepriklausomoje Lietuvoje Vasario šešioliktoji vieniems mums buvo džiaugsmo šventė, tai nuo 1940 m. birželio mėn. 16 d. ji mums pasidarė susimąstymo ir pasiryžimo diena. Kur būtum, tą dieną pakartok, lietuvi, savo įžedą, jog visa darysi, kas tau kaip supratingam tautiečiui įmanoma, kad tavo Tėvynė ir vėl taptų laisva. Težino visas pasaulis, jog lietuviai tol nenurims, kol nebus atitaisyta Lietuva kruvina skriauda.





PROF. Š. KOLUPAILA

1918-1946

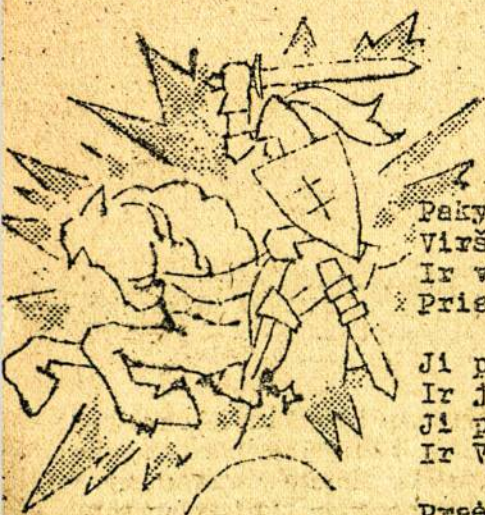
Dvidešimt aštuonerių metų tarpas skiria mus nuo tos lietuvių tautos istorijoje atmintinos dienos, kada buvo deklaruota Lietuvos nepriklausomybė, atgailinta po 122 vergijos metų. Tada, Didžiajam karui baigiantis, silpnutė, priešų apsupta, visų skriaudžiama, naujai atgimusi Nepriklausomoji Lietuva daugeliui atrodė lyg svajonė: nepastovi, neamžina, nereali. Ir tada didelė lietuvių dalis buvo išsklaidyta ištremime, mūsų žemė buvo vokiečių okupuota. Tikrasis nepriklausomas gyvenimas prasidėjo kiek vėliau, kai buvo sukurta savo kariuomenė, valstybės aparatas, kai Lietuva buvo pripažinta de jure. Tą dieną, kuri pas mus buvo laikoma oficialia valstybės švente, švenčiame ir mes, išvyti iš tėvų žemės tremtiniai, rudojo ir raudonojo fašizmo aukos.

Lygindami 1918 su šiais metais, galime matyti daug bendro: taip pat nebaigtas karas, taip pat neaiškus rytojus, taip pat viltys grumiasi su nusiminimais. Tik mes dabar – kiti: išaugusi laisvėje jaunoji karta nebenori girdėti apie vergijos pančius, 22 laisvės metai paliko gilią vagą mūsų tautoje! Todėl mes šventai tikime, kad anksčiau ar vėliau ateis tikrojo humanizmo ir demokratijos laikai, bus likviduotos visos kankinimo kameros, kartuvės ir koncentracijos stovyklos, kad žmogaus siela bus išvaduota iš nelaisvės, jo išmintis ir darbas bus nukreipti visos žmonijos gerovei kelti, o ne kitiems naikinti; vienu žodžiu – tikime, kad mūsų pavargusi ir brolių krauju permirkusi žemė vėl bus tvarkoma pagal amžinuosius Dievo įstatymus.

Šia proga – keletas prisiminimų. Kai buvo minimos Vasario 16 dešimties metų sukaktuvės, prof. K. Pakštas "Židinio" žurnale paskelbė straipsnį, kur nurodė galimą būsimąjį nepriklausomybės praradimą; jis ragino visą dėmesį skirti tautos kultūrai; kuri viena tégalinti mus palaikyti galimoje nelaimėje. Tada jo pranašystė sulaukė piktų spaudos replikų, o dabar...

Kemptene švenčiame Vasario 16 jau antrą kartą. Pernai šios šventės proga, sveikindamas koloniją, pareiškiau ištikinimą, jog nebetolima nauja Vasario 16 diena; visų mūsų svajonių, minčių ir veiksmų pagrindinis tikslas – sveikiems grįžti į Laisvąją Tėvynę ir atkurti ten gražų ir taikingą gyvenimą savųjų tarpus.

Su tomis pat mintimis švenčiame ir šią šventę, tikimės – jau paskutinįją ištremime.



Vytautas Dyvas

VYTIS

Pakyla sentėvių dvasia iš kapo
Virš sugriautų, išmirusių sodybų
Ir verkia, kalina, našlaite tapus,
Prie ažuolo piliekalnų parimus.

Ji pamena daugybę kunigaikščių
Ir jų meilę Lietuvai beribę,
Ji pamena Kęstutį iš Žemaičių
Ir Vytauto ties Žalgiriu galybę.

Praėjo amžiai, keitės kartos.
Carų galybėje tauta dajavo.
Ji mato ant pušies pakartą
Lietuvių knygnešį koriko Muravjovo.

Susiženka pilkieji savanoriai
Ir miršta už Radviliškį, Alytų.
Laisvuos arimuos švilpauja artojai,
Dėkoja Viešpečiui už šiltą lietų.

Bet mato vėl išmirusias sodybas
Ir nebaigtojų vagoj apleistą arklą.
Tik toluoj maža žvaigždėlė žiba,
Ir girdi verkančią papievėję karklą.

Staiga sušvinta danguje baltutis Vytis
Ir nutiesia padangę tiesų taką.
Viršų arimų, virš sodybų švyti
Ir skelbia naują laisvę tekanti!

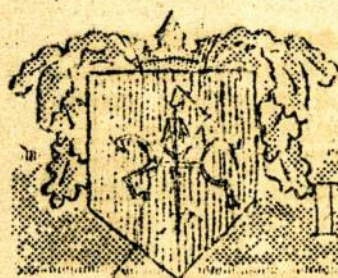
TUŠTI NAMAI

Menu prie kelio dobilą raudoną,
Menu virš pievų mėlynus drugius
Iz vasaros auksiniam fone
Sulinkusius brandžius rugius.

Menu... Dabar griuvėsiai, kryžiai...
Iz kelias kruvinas šlaunėn.
Palangėję šūkauja kregždutė grįžus
Ir rengiasi iškristi vėl.

Tušti namai. Užkaltas langas.
Ir vartai vėjo išplėsti.
Dirvonuos šaltas vėjas žvalgos.
Stai kapas sodo pakrašty.





AKELINTIS VASARIO 16-SIOS ISTORINĖ REIKŠMĖ

Vasario šešioliktoji... Kiek prisiminimų sukelia kiekvieno lietuvių galvoje šitie du žodžiai, ir tiek daug jie pasako mūsų išlaisvinimo istorijai! Jau praėjo nuo to laiko dvidešimt aštuoneri metai, kai lietuvių tauta per savo rinktinis vyrus, susitokusius Tautos Taryboje, visam pasauliui paskelbė atstatanti savo valstybę. Ir toji valstybė buvo atstatyta ir gražiai klestėjo. Tik pastarieji penkeri metai, pradedant 1940. VI.15, Lietuvai praėjo vėl nelaimingi. Vėl tie okupantai, kurie prieš pirmą didįjį karą jo smaugė, šiandien dar žiauriau varžo kruvinsiais priespaudos pančiais.

Daugelis mūsų dar gražiai atsimena 1918 metus ir tų metų vasario 16-ją dieną. Tada mūsų Tautos Taryba, vėliau pasivadinusį Valstybės Taryba, vienu balsu pareiškė pasauliui atkurianti Lietuvos valstybę ir nutraukianti visus tuos ryšius, kurie ligi tol rišo lietuvių tautą su kitomis valstybėmis. Kitaip sakant, tauta pareiškė nesanti reikalinga būti svetimame prieglobstyje. Be to, savo paskelbtame akte Tautos Taryba pažymėjo, kad atstatytai Lietuvos valstybei pagrindus ir valdymosi formą turės dar galutinai nustatyti Seimas. Kiek palaukus, ir buvo išrinktas Seimas, demokratiškiausiu būdu, ir susirinko pirmoje savo posėdžio 1920 m. gegužės 15 dieną, kuri paskui buvo įtraukta į mūsų tautinių švenčių sąrašą. Nors anuomet Lietuvos okupantai vokiečiai nedavė mūsų Tarybai viešai skelbti šio nepriklausomybės akto, nes vis dar tarėsi karą laimėsią, tačiau visa lietuvių tauta šį aktą išgirdo, ir jie buvo jautriausias skatinas ginti savo teisėms ir siekti bendrosios laisvės.

1918 metų pabaigoj galutinai pasiskėjo, jog vokiečiai karą prakišo. Tada lietuvių tauta atvirai suskato vykdyti tai, kas vasario 16-sios aktu buvo nustatyta. Bet tų pačių metų pabaigoje iš Rytų ima skverbti rusai į Vakarų ir kėsinasi paglamžti Lietuvos kraštą, kurį buvo valdė daugiau kaip šimtą metų ligi pirmojo didžiojo karo. Savaimė aišku tada buvo, jeigu lietuviai nesigins ir pasiduos likimui, iš to nieko nebus, ir vėl reikės eiti į svetimųjų vergiją. Bet mūsų tautos pasiryžėliai nenulaido rankų ir nepabūgo bolševikiškojo chaoso. Laisvės kovotojai, kad ir kokių jie buvo politinių įsitikinimų arba partijų, visi kaip vienas žaibo greitumu šoko prie ginklo. Jie ryžosi, žūt būt, sukurti savo kariuomenę, kuri turėjo ginti Lietuvos nepriklausomybę. Ir ta jaunoji Lietuvos kariuomenė buvo tolkinama ne prievartos būdu, bet savanorybės pagrindu. Užteko tik šūktelti, kad Lietuvos laisvei gresia pavojus ir kad tam pavojui pašalinti reikia turėti ginkluotą jėgą, - ištisais būriais mūsų jaunų ir paaugusių amžiaus vyrų rinkosi savanoriai į Lietuvos kariuomenę, pasiryžę savo gyvybėmis ginti bran-

glają laisvę. Jų pasiryžimo bei pasiaukojimo dėka Lietuva apsigynė nuo priešų ir tapo laisva.

Kiekvienierių metų vasario 16 dieną iškilmingai švęsdavome, prisimindami savo laisvės kovotojus ir savo valstybės laimėjimus. Kiekvieną kartą duodavome sau apyskaitą iš nuveiktų darbų, kurie buvo padaryti mūsų visuomenės ir kartu valstybės labui. Per 20 metų mes geriausiai įsitikinome, kad mūsų krašte žmonių gerovė sėkmingiausiai gali klestėti tik tada, kada jokie okupantai, jokie pašaliečiai nesikiša į Lietuvos valstybės reikalus. Tie 20 nepriklausomų metų aiškiausiai parodė, kaip vešliai augo švietimas ir kultūra mūsų krašte, o tai niekada nebūtų buvę, jei Lietuvą būtų valdę svetimi atėjūnai.

Ir dabar lietuviai, visa tai matydami savo akimis, niekaip negali atsižadėti savo senojo nusistatymo ir trokšte trokšta, kad Lietuva būtų laisva, suvereninė, demokratinė respublika. Bet gyvenimas taip pat mums aiškiai yra parodęs, kad niekas savaime nesusikuria, ypač žmonių gerovė. Norint bet kokios gerovės pasiekti, reikia sutartinai ją sau išsikovoti.

A. RADŽIUS TUJEN-LIETUVA

Naturime namų, natūrim mes pastogės,
Ir žemė šioji nesava,
O gyvas širdyje tik vienas žodis -
Tik vienas - Lietuva.

Praeisi žiema, nubusi Gyvybė lapuos...
Tars kiekvienam pavasaris: - Liva...
Ar prisikelsi ten iš juodo kapo
Ir Tujen, Lietuva?

Ar kils iš siaubo peišenų trobelė,
Ar degs jos židinio ugnis gyva?
Ar šauks ji mus iš šio vergingo kelio?
Ar šauksi, Lietuva?

Mrakauskaitė

DR. J. BASANAVIČIUS

Kiekvienos tautos gyvenime istoriją arba epochinių įvykių pagrindą sukuria ne masė, net ne tam tikros žmonių grupės, bet atskiros asmenybės.

Šitokia asmenybė mums, lietuviams, yra Dr. J. Basanavičius. Kilęs iš Lietuvos kaimo, matęs jo kančias ir vargą, giliai jautęs skriaudą, tą didelę neteisybę, kuri buvo padaryta lietuvių tautai, uždraudžiant vartoti lietuviškus reišmenis, ir nujautęs, kad siekiama dar daugiau – visiško lietuvių tautos sunaikinimo, jis pasiryžo panaudoti visas savo žinias, visus savo sugebėjimus, kad toji neteisybė ne tik nepasiliktų, bet kad ji būtų atitaisyta.

Tačiau pirmiausia reikėjo, kad tauta susiprastų, kad ji pasidarytų sąmoninga ir pradėtų pati reikauti sau žmoniškų teisių.

Tautos sąmoninimo reikalui būtinai reikėjo turėti savą lietuvišką periodinį loidinį.

Atsidūręs užsienyje, pirmiausia Pragoje, Basanavičius 1883 m. žiemą parašo istorinę "Prieškalbą" pirmajam "Aušros" numeriui, į kurią sudėjo kilniausius savo troškimus, kuri buvo palaiminta jo taurios širdies ašaromis.

Vėliau jis gyvena Bulgarijoje, Varnos mieste, Čia ne tik nepamiršta Lietuvos ir jos reikalų, bet budriai seka įvykius. Redaguoja per kelis numerius "Aušrą", remia ją savo straipsniais, uždegančiais žmonių širdis tėvynės, gimtosios kalbos ir garbingos praeitios meile.

Kai 1905 m. sušaukiamas Did. Vilniaus Seimas, Basanavičius mato Vilniuje vadovaujant tam Seimui ir išnešant deklaraciją, kad Lietuviams Lietuvoje būtų laista mokyklose siokti mokslo savo gimtąja kalba, kad valsčių ištaigose valdininkai būtų lietuviai etc.

Ir kai 1918 m. vasario 16 d. paskelbiamas Nepriklausomybės aktas, pirmasis po juo savo parašą padeda J. Basanavičius.

Želigovskiui užgrobus 1920 m. Vilnių, Basanavičius pasilieka jame ir ištikimai budi Vilniaus ir Lietuvos sargyboje.

Apvaizda gal norėjo mus išpėti dėl mūsų tautai gresiančio tragiško likimo, kuri mes turime išgyventi ir kuri jau išgyvenome, lemdama Basanavičiui užgesti lygiai tą dieną, kuri yra džiaugsmingiausia mūsų tautos istorijoje, leisdama susikryžiuoti džiaugsmui su liūdesiu, su gedulu...

VYTAUTAS VOLERTAS

NEISDŽIUSTAS ŠALTINIS

Žmogus turi didelę dovaną - lekią ir žaibišką mintį, kuri neapskaičiuojamu greitumu ir, pralauždama visas užtvanas, sugrįžta prie niekeno pėdos nemindžiotas kempen ir, kas idomiausia, grįžta precizin ir joje gyvena. Minties dėka lankome apšarmojusias tėviškes, klūpame po beržų, ties kryžkelės rūpintojėliu, taip pat kalbame su savo tautos žadintojais, kėlėjais.

Mename galingąją Lietuvą. Štai lenkiasi lietuvių kunigaikščiams gudų ir rusų tautelės. Ties pilimis sugniūžta Ordenai: lyg lietaus lašai į laugo stiklą - ištyška prieš neįveikiamą lietuvių jėgą, kylenčią iš begalinės krašto meilės. Žalgirio apylinkėse Vytautas paskelbia pasauliui tautos balsą - lietuvis laisvės sūnus.

Pagaliau mūsų mintys gyvena rusų prispaustoje Lietuvoje. Klaukiai tamsu, nyku. Tačiau iš Prūsų slenks mirksinčios lėpsnelės - knygnešiai neša raštą. Jie drąsiai lenkia pasienio žandarus, nepabūgsta rudens lietu ir purvo, nesuklumpa pūgoje, nes giliai slepia brangią relikviją - spausdintą lietuvišką žodį. "Aukso Altorius" pašventina dažną trobelę, ir jis dar šiandien daugelyje iš mūsų tebėra gyvas. Ar ne jį mamė skaitydavo, dar neišsėjęs sekmadieniai, ar ne iš jo mokė pažinti ir suprasti raštą? Tai šios relikvijos, maldaknygių, laikraščių ir skaitymų pavidalu, nenutrūkstamai stiprina mūsų tėvus. O knygnešiai, prasti ir pilki sarmėgiai be mokslo, vis ejo ir ejo į Prūsus...

Pagerbiai žvelgiame į akis Valančiui, Daukantui, Kudirkai, Basanavičiui, Žemaiti, Dovydaičiui, Jakštui, Vaižgantui, Smetonai ir daugeliui kitų. Štai jie, jauni studentai, svetimuose universitetuose. Visi lietuviškųjų laukų sūnūs. Tidžiausia jėga, kuri pavergia kiekvieną lietuvių ir sustingdo net rusišką žandarą, eina iš jų parašytais žodžiais į apsnūdusius kaimus ir boldžiasi į sąžines. Kelkite, kelkite, kelkite!... Čia tuojau suliapsnoja lietuviškoji dvasia. Jie nesibijo kalėjimų, nesibijo tautai paaugoti savo sveikatą - jie pionieriai, jie pamatai, kuriais grįžta lietuvių laisvė, tesapnuote ir tesvajota.

Šių dienų mūsų būvio negalime nė lyginti su anuolaikiniu. Šiandien neberasime tautiečio, kuris čia, ar tenai, Lietuvoje palikęs, nemokėtų skaityti rašto. Trumpas laisvo gyvenimo laikotarpis prisiugino daug šviesuomenės pajėgų, o ir šiuo metu regime nemalintamą lietuvių varžymąsi į mokslą. Nors ir sunkios išeivijoje dienos, tačiau pačių suorganizuotose mokyklose mokosi veik visos mūsų jaunimas. Juo guodžiamės, iš jo laukiame naujo, sveiko prisauglio. Lietuvių tauta, išbridusi neįsi-

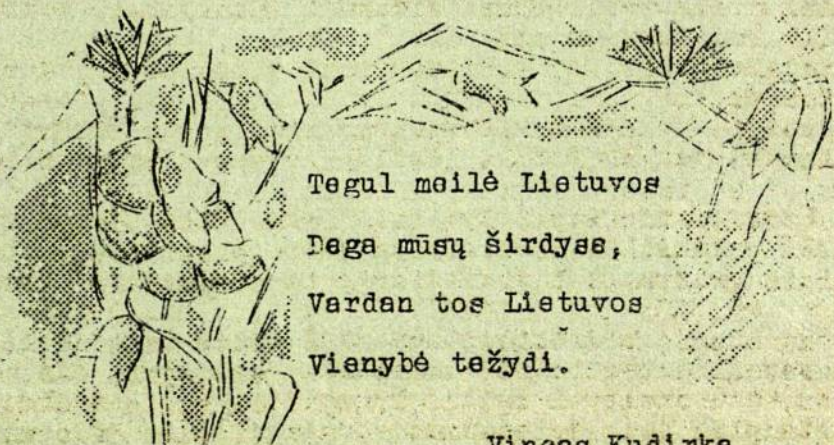
vaizduojamai dideles vargų pelkes, nepalūžta, bet visuomet randa pakenčiamą išeitį. Didžiuojamės, kad daug kas pasaulyje stebisi mūsų moraline jėgair atspara. Iš tikrųjų, iš kur tiek ištvermės?

Ėvelgdami atgal ir prisimindami anuos lietuvių tautos nueit-
tus kelius, suprantame, kad mumyse tebegyva praeities didvyrių
dvasia. Tauta, turėjusi tiek daug nuostabaus masto vyrų, nega-
li nuleisti rankų ir suklupti po naujos nelaimės. Šių žmonių
pavyzdžiai ir darbai eina nenutraukiama virtine per kartų kar-
tas ir jose ižiebia vis naujų žiburėlių, kurie skaidrina baltį,
šildo sielas ir žadina drąsiai bei giedriai žvelgti ateitin. Kai
darbai praneša žmogaus pajėgas, tampa nemirštami, o jų vaisių
per amžius piekas neįstengs išvartoti. Lietuvių tautos praeitis
— tarsi amžinai neišdžiūstas ištvermės šaltinis: jis gaivins ir
stiprins mus, kol atminime stovės tautos didvyriai.

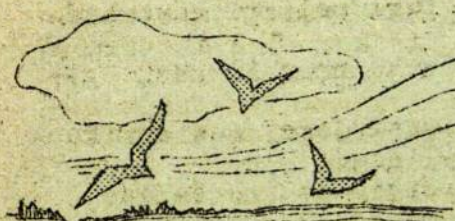
Ypač kreiptinas praeitin jaunimo dėmesys. Jaunuomenė, pažinusi savo didžiuosius pirmtakūnus, savaime pradės gvildinti klausimą: o iš kur jie ėmė tiek jėgos? Taip! Iš kur jie, dūminių pirklių sūnūs?

Mūsu gyvenamasis metas tik vienu amžiumi tėra pažengęs priekin, bet žmonija per tą laiką, atrodo, bus pasiekusi daugiau, negu per visą savo gyvavimo laiką. Mogus, kovodamas dėl savo gerovės, dabar verčiamas ir savo dvasinę kultūrą nuatsilikyti nuo civilizacijos, o tauta iš savo narių reikalauja lygiavertės tautinės pažangos. Jaunimas, norėdamas pateisinti savo, privalo būti jokių įvykių nepalaužiamas, o didvyrių atsiminimas tikrai nuleis mums sugniūžti.

Dabarties pasaulis pergyvena savo didžiausią lūžį: melo ir tiesos kovą. Tiesos laimėjimu neabejojame, kitaip visatos gyvavimas mums taptų klausuku ir net imtume abejoti, ar ir pati buitis nėra melas. O lietuvių tauta tiesos nesibijo. Jos sąžinė neslegia juodos dėmės, ir nėra nieko, kuo ją būtų galima juodinti. Nekaltai pergyventos nelaimės turi būti atiteistos, ir mes visi tikėkime, kad tiesos laimėjimas mums pirmoj vietoj suteiks savo triumfo dalį. Mūsų ateitis yra aiški, kaip aiškus ir patsai kelias: tiesa, kantrybė, ištvermė.



Vincas Kudirka



J. Krakauskaitė

PER TĖVIŠKĖS SLENKTI!

Ištrauka iš novelės

Sesers vyras išėjo pro duris pasakęs:

– Tuoj grįšiu.

Aš nusekiau jį žvilgsniu;ėjo jis pamiškėn, dairydamasis į abi lauko puses. Aš supratau – jisėjo be liudininkų atsi-sveikinti su brangiai pirқта žemele.

Kol jis grįš, aš palaisčiau kambario gėles, ir toks grau-dumas apėmė mane, nes aiškiai jaučiau, kad tai darau paskutinį kartą. Kažin, ar kas vėliau jas bepalaistys? Ar jos bebūs to-kios gražios? O juk gėles reikia, kaip vaikus, mylėti, jomis rūpintis; tik tada jos bus vešlios.

Man baigiant laistyti, į kambarį įėjo motina. Saujoje ji nešėsi žemių, kurias norėjo pasiimti drauge.

Motina netikėjo grįšianti...

Grįžo sesers vyras. Iš jo veido sunku buvo pasakyti, ką jis šiuo momentu išgyveno, tačiau jo balsas buvo kitoks: jis buvo žemas ir prislėgtas.

Artėjo sunkiausias momentas – reikėjo palikti visa, su kuo per tiek metų buvo susigyventą, kas buvo įgyta sunkiu darbu ir be ko, atrode, negalima kasdieniame gyvenime išsiversti.

Reikėjo palikti dar daugiau – savą pastogę ir kraustytis nežinia kur, ko ir kuriam laikui.

– Jau, – pasakė sesers vyras, keldamasis ant pečių du maišus ir imdamas tiek pat lagaminų į rankas.

Šitas "jau" buvo toks svetimas, kad man jis priminė balsą žmogaus, kuris, atėjęs į kaimyno laidotuves, praneša artimie-siems, kad velionis "jau" turi būti ant visados išnešamas iš namų. Tada pasigirsta beviltiškas artimųjų raudojimas, kuris ir kiečiausią širdį sugraudintų.

Mes kiekvienas taip pat pasiimam savo nešulius ir tylėda-mi išeiname pro duris.

Mano gerklėje atsistoja kietas kamuolys, kuris smaugts smaugia. Aš nepratariau nė žodžio. Motina ir sesuo pradeda bal-su raudoti.

Išėję į kiemą, mes valandėlei sustojame. Koks mielas atro-do mūsų nedidelis namelis, koks gražus mūsų jaunas sodas, nors medžių lapai jau geltonuoja! Darželyje žydi paskutinės rudens gėlės – astros; žaliuoja rūtų kerai. Aš priėjus nusiskinu rūtos šakelę ir įsidėdu ją į maldaknygę. Tai juk dalis mano tėviškės.

Plevoje ganosi karvės; apie jas sukinėjasi avys; čia pat kūdakuoja vištos. Prie būdos prižištas gailiai unksčia Rudis.

Mūsų kiekvienas priėjęs paglosto jo šiurkščias vilnas, ir mums be galo sunku atsiskirti su mūsų ištikimuoju gauruotuoju šeimos nariu.

Momento svarbumą jaučia ir Rudis, nes jis pašėlusiai dras-

Pirma karta gyvenime mes paliekame mūsų namų ir mūsų gėrybių duris atdaras...

Ji buvo ši rudens rytą nepaprastai žavi. Aplink žalias, nors rudens spalvų nudažytas, miškas; tarp krūmų, plačiuose laukuose išsimėčiusios, sočybės atrodė tokios ramios, tokios taikios. Ir dėl ko jos dabar turėjo būti apleistos, tuščios, negyvenamos? Nejaugi jų gyventojai buvo pikti žmonės ir grasė savo dideliems rytų ir vakarų kaimynams? Nejaugi dėl jų kilo šis žiaurus karas? Tas žemiausias ir bauriausias pasaulyje dalykas! O gal jie buvo tie žmonių išnaudotojai, kurie tunke svetimo prakaito saskaiton?

Štai mūsų dešinėje kinkosi Jurkus, vadinamas Medinkoju, nes savosios jis neteko kovos lauke; kitoje pusėje Galvydis, įgijęs Berankio pravardę; nes ten jis paliko savo dešinę, — ir kiek dar įvairių kitų. Patsei Tautkus nešioja savo dešinės kojos šlaunyje kulką, kuri ypač save primena, esant drėgnam orui. O kiek tokių, kurie visai negrižo...

Jie visi nešioja garbingą savos tėvynės atžvilgiu savanorių-kūrėjų vardą, o priešą atžvilgiu – jie yra pavojingiausi ir turi būti sunaikinti.

Štai dėl ko jie turi palikti visą ir nešdintis nežinia kur.





VYTAUTAS
MURAŠKAUSKAS

AUŠROS BELAUKIANT

Lietuva, Lietuva, Lietuva! Svetimas dangus, svetimi sniegu nukloti laukai, svetimi amžinei sidabru žerį kalnai, svetimas miškas, - visur ir visada kartoja man, kur tik aš einu, tik vieną žodį: Lietuva! Kai paskutiniai saulės spinduliai išnyksta rausvos vakaro žaros žaisme, ir tamsiuose nakties šešėliuose nugrimsta ganta, tolimojo horizonto apskritime matau įrašytą ir vėsiaus nakties vėjo atneštą šnabždesį: - Lietuva, tėvyne mūsų...

Taip, ji liko ten, tartum motina su plyštančia iš skausmo širdimi, su nevilties šypsena veide ir žaizduotu kūnu, iš kurio ir dabar be paliovos sruvena šiltas jos vaikų kraujas ir sunkiasi į taip brangią ir šventą lietuvišką žemę. Likus viena be namų, išvaryta iš gimtojo sodžiaus, ujjama iš kampo į kampą, ji verčiama žiūrėti, kaip akyse žudomi sūnūs ir dukterys, kaip svetimomis rankomis ardamos kadaise taip brangios lietuviui šventovės ir niekinami jų kapai.

Ar išleikys Tavo motiniška širdis šį skaudų ir sunkų likimo bandymą, ar nesuklups ir Tu po vienu iš tų pakelės kryžių, kurių rūpintojėlius Tu jau ne pirmą kartą papuošei ne vien pavasario gėlėmis, bet ir iš šiaudinių pastogių ir iš žydinčių sodybų suneštu skausmo ir vargų vainiku. Ar ištersi?...

Tu žvelgi, Motin, į nuleistas nuo stiebo trispalves, į sugriautas tautos šventoves, į išklydusius plačian pasaulin savo vaikus, ir ašara viena po kitos drėkina Tavo skruostus. Tokią aš mateu Tave, Motina Tėvyne, šiandien, kai vėjo siautime išgirstu iš ten prislopusį, Vasario 16-tai skambantį, Laisvės Varpo gaudimą: din-dan, din-dan, din-dan...

oOo

Kunigaikščių miesto gatvėse vidurnaktis. Jau senokai siaurame šaligatvyje nusidėjo paskutiniai vėlyvo praeivio žingsniai, ir šviesų languose nematyti. Tik vieno, per kažkurį bombardavimą apgriauto, namo rūsy palubėje spinks nedidelė elektros lemputė. Kuone kvadratiniam mažame kambarėlyje, prie apnustuvės dažais kvepiančio popieriaus krūvos pasilenkę keletas, tartum šešėliai, siluetų. Tyla. Po kurio laiko šnabždesys:

- Vytai, ar girdi? Jau išmušė dvyliką. Tad šiandien jau šešioliktoji. Sveikinui! Šie štai, va, lapeliai pasveikins tautiečius ir sutvirtins jų tikėjimą laisvės viltimi, suteiks jėgų pakelti sunkiam bendymui, kurį likimas atsiuntė Lietuvai. Tik skubėkim, nes netruks išaušti.

Tvirtas vyriškų rankų paspaudimas. Kiekvienas ima pluoštą trispalvę papuoštų lapelių ir išsina į tamaią, lyg okupanto sąžinė, vasario naktį. Kunigaikščių miesto gatvėmis nuslenka šešėliai ir išnyksta siurų gatvių pasisukimuose. Juos nulydi sentėvių žvilgsnis.

000

Nuo granatų sprogimų ir patrankų sviedinių švilpesio virpa oras. Tai vienur, tai kitur iškyla žemių stulpai ir dūmų debesys. Šiandien prasideda didžioji miškų valymo akcija nuo lietuviškų "šunų". Eglių miško pakrasty plačia vora išsidėčiusi grupė lietuviškų karių-partizanų. Renkama suspausti šautuvai ir ryžtingi žvilgsniai nukreipti į ten, iš kur kaskart artėja dundesys. Vadas žvilgsniu permeta vyrus, gal ne su vienu iš jų paskutinį kartą atsisveikindamas. Laukiama puolimo.

Netrukus visai netoliese pasigirsta metalinis prieško kulkosveidžių kvatojimas. Įvairiaspalvės raketos nušviečia pamiškę. Triukšmas, liepsnų žybčiojimai, juodų žmonių siluetai, pilki veidai, sužeistųjų vaitojimas ir... vėl tylą. Nepalaužiama vyrų valia priverstė priešą pasitraukti. Kovos draugai renkasi būrin. Keleto trūksta. Bet šie, kurie liko, pavadaus ir anuos. Karių veidai pilki, žvilgsnis nuleistas žemyn.

- Kur jis, Vytas? - susirūpina Jonas. Kovos siautulyje juodu išsiskyrė, ir, šit, jo nėra. Jonas nueina pamiškėn ieškoti.

Iš vienos granatos išraustos duobės pasigirsta tylus vaitojimas. Jonas pasilenkia.

- Tai jis! Viešpatie, paskutinė valandėlė!... - Jis lenkiasi dar arčiau. Šaltos draugo lūpos vos nesiekia jo ausies. Pažino!

- Tai tu, Jonai? Ar prisimeni aną šešioliktą vasario ir spausdintus lapelius?

Vyta švarko atlape trispalvę juostelę. Jis parodo žvilgsniu į ją ir sušnabžda:

- Paimek ją, Vyta, ir saugok. Jei pavyks ištrūkti iš šio pragaro ir vėl išauš Lietuvai laisva šešiolikta vasario, papuošk ją mano kapą. Atsisveikink namiškius ir ją... Tu žinai pats...

Paskutiniai žodžiai sustingsta lūpose, ir jis savo išbalusią kruviną veidą priglaudžia prie drėgnos lietuviškos žemės paskutiniam atodūsiui, nes ši žemė jam buvo tokia miela ir brangi, lyg motinai lopšyje supamas kūdikis.

Vėl išaušo diena. Aplink buvo taip tylu, jog net pati gamta nenorėjo drumsti tos iškilingos ramybės. Jis gulėjo ramus, tik, lyg du rubinai, išmigusios į dangaus mėlynę žiūrėjo akys. Jose dar galima buvo išžiūrėti negyvi mirties šešėliai ir paskutinės agonijos kančia. Kovos draugai atidavė jam paskutinę pagarbą, o netoliese esančiam krūmyne paukščiai giedojo iškilingą Requiem.

Kėlėsi gamta, tačiau jis, kaip ir tūkstančiai kitų, nebesikėlė. Ji priglaudė šaltą, artojo prakaitu nulaistytą, žemę - dzūkiškas smėlis...

- Už laisvę... Lietuvai 16-tai Vasario, - kartoju ir aš šiandien, kai šiaurės vėjas man atneša vos girdimą laisvės Varpo gaudimą. - - -

AR SUGRIŠIM NAMO?

Jau pavasaris čia,
O širdy taip graudu:
Sprogsta mūsu kančia
Iš pirmųjų žiedų.

Ar sugrišim namo?
Ir kas mus pasitiks?
Ar tarp tų sutema
Mes vergais liksim tik?

KODĚL MĚSČIA?

Visaip dabar esame vertinami pašaliečių, kuriems šiuo ar tuo užkliūva dabartinis mūsų buvis. Kaimynai iš Rytų, bolševikai, jei ne dėl apsamanojusios sąžinės graužimo, tai bent norėdami savo smurto žygį viešumoje pateisinti - negali pakęsti, kodėl mes negrižtame tėvynėn, kuri, jų sakymu, savo noru išsijungusi į "laisviausią" Tarybų Sąjungos šeimą. Taigi kalti dėl to mes esą, o norint dar pačiam savo kalte nuslėpti, ima tiesiog pagunda pradėti kaltinti kitus. Todėl ar kas nuostabu, jei bolševikai šiandien pasiryžę apšaukti mus buvus nacių bendrininkais ar pataikūnais, kurie, išlėkėję ir bijodami "liaudies teismo", negrižta namo: Ir dar daugiau: jie sakosi, kaip Rusijos atstovas prof. Arutyunian Jungtinių Tautų Organizacijos suvažiavime neseniai yra pareiškęs, turį įrodymų, jog vakarinėje Vokietijoje pabėgėlių stovyklose, Italijoje ir kitur varoma politinė propaganda prieš Jungtinių Tautų interesus. Girdi: "Neleistina, kad Quislingai, išdavikai ir karo nusikaltėliai būtų penimi po pabėgėlių pagalbos priedanga, kaip kad yra dabar!" Vadinas, ne tik išrandama kaltė, bet jau ir bausmė grasinama: atimti paskutinį duonos kąsnį ir palikti benamius Dievo valiai! O Gudų atstovė Ouralova išsižodo dar plačiau: drauge su vokiečiais pabėgusiems JTO ne tik neturinti teikti jokios paramos bei apsaugos, bet jie turėtų būti varu gražinti į savo kraštus ir, reikalaui esant, net nubausiti kaip karo nusikaltėliai. Kaimynai iš Vakarų, vokiečiai, galima sakyti, mažne visi nacių rango. - Juk jų daugiau kaip 30% savo laiką džiū-

gaudami yra atidavę balsus už Hitlerį, - irgi ne geresni; skersakiuoja ir jie į mus, ir tai dėl kelių priežasčių. Sarmata net kalbėti, bet nemaža jų dalis, jau nuo seno pilna burna nepašvalydami ir dėl to savo gyvenimo tikslą apribodami "brotzeitu", pavydi mums, nacių prievartos darbo vargintiems, baltesnio Urros ragaišio ir nebeatsimena, kiek vokiečiai visokios gėrybės per trejus okupacijos metus yra prisiplėšę iš Lietuvos. Kitiems, kuriems riesta dėl nacių medžioklės, yra noro, staiga bailiai verčiantis naciškus kailinius į demokratiškuosius, primesti nacio vardą svetimiems, anksčiau jau vien "rasiškai" netikusiems "išrinktųjų" tarpan, ir tuo būdu bent šiuo tuo pamaišyti medžiotojams pėdas. Bet tie, atrodo, vėl džiaugsmingai sveikintų iš kapo prisikėlusio Hitlerio žodžius, kuriuos Nurnbergo teisme dabar pateikia Rusijos prokuroras gen. ltn. Rudenko: "Pabaltijo kraštai turi tapti Reioho provincijomis!" Tačiau daugumas vokiečių, reikia manyti, neapykantos tremtiniams jaučia dėl nejučiomis varomos prieš tremtinius propagandos, kuriai visame pasaulyje, tur būt, nėra geresnio varžovo, už mūsų kaimyną iš Rytų. Kas mato, tas jaučia.

Taigi, tiek savo rytinių, tiek vakarinių kaimynų, kurie ne kartą istorijos būvyje iš Lietuvos yra darę vilko teismą ériu-kui prie upelio, mes, čia prisiglaudusieji, esame dabar pirštais badomi. Jiems mes esame fašistai bei naciai karo nusikaltėliai, besislaugstą nuo baudmės. Tai kaipgi patys dabar turime jaustis, kokių pagrindų pateisinti savo būvį?

Kovoja žmonija dėl savo teisių ir tiesos ne vien mūsų lauke: dažnai atsitraukimas kovoje ne kiek nemenkesnis už puolimą - jį žygi. Tik truputėl pagalvokime, ką pasauliui kalba tie šimtai tūkstančių pabėgėlių bei tremtinių, ne iš gero palikusių savo tėvynę ir geruoju pasiryžusių ligi gyvi pagrižti į ją tol, kol iš ten nesitrauks laisvę atėmusieji ir vergiją atnešusieji atėjūnai. Jei visi būtume palikę sėdėti namie, pigu dabar būtų, bolševikiškais metodais užčiaupus bet koki pasipriešinimą, "globėjams" paskelbti pasauliui, kad Lietuvoj viskas tvarkoje, - kad lietuviai patys atsisako savo laisvės ir savų norų glaudžiasi prie "didžiosios tėvynės". Tuo tarpu taip nėra. Kalba be žodžių ne tik tūkstančiai, kalba ir kiekvienas paskiras vargdienis tremtinys apaštalo kelionėje, kas jo tėvynėje atsitiko.

Garbingosios senosios Lietuvos valstybės tradicijomis ir sunkios amžių kovos su slavų ir germanų priespauda laimėjimais po Didžiojo karo Europoje pasigirdo vėl nepriklausomosios Lietuvos vardas. Ir ją pripažino didelės ir mažos valstybės, pripažino ją ir Lenino sukurtoji Tar. Rusija 1920 m. liepos 12 d. sutartimi šiais žodžiais: "Rusija be jokių rezervų pripažįsta Lietuvą atskira ir nepriklausoma valstybe su visomis juridinėmis konsekvencijomis, išplaukiančiomis iš tokio pripažinimo, ir laisvu noru v i s i e m s l a i k a m s atsižada suverenumo teisių, kurias ji turėjo lietuvių tautos ir jos teritorijos atžvilgiu". Dvidešimt su viršum metų tegyveno nepriklausomoji Lietuva, bet dideliais žingsniais vijosi kultūringesniąsias pasaulio valstybes; darbštumu bei gabumu iš tikrųjų mokėjo pateisinti savo laisvę ir nedrumstė nieku kaimynams gyvenimo, neminėti garbingos kovos, kurią ji protestu kovojo dėl savo amžinosios sostinės Vilniaus, ir viešo teismo, kurį ji pirmoji, dar 1934 m., įvykdė naciams dėl jų pragaištingos veiklos lietuviškame Klaipėdos krašte, Versalio sutartimi prijungtame prie Lietuvos.

----- 18 -----

1939 m. rudenio pradžioje prasidėjus antrajam pasauliniam karui, Lietuva kaip imahydama stengėsi nesimaišyti į jį, nuošaly išlikti. Atsimenama tuomet, 1939 m. spalio 12 d., garbingai pasakytuosius Tar.Rusijos užs.r.komisaro Molotovo žodžius: "Mes pasisakome už sąžiningą ir tikslų sudarytųjų sutarčių vykdymą abipusiškumo principu ir pareiškiame, jog kvailos kalbos apie Pabaltijo valstybių susovietinimą tėra naudingos tik mūsų bendriems priešams ir visokio plauko antisovietiniams provokatoriams". Atrodė, kad sovietai "visiems laikams" ir išlaikys savo parašais patvirtintus susitarimus. Bet, jau 1940 m. birželio 15 d., pamiršo savo sąžiningą ir tikslų sudarytųjų sutarčių vykdymą - Raudonoji Armija terškiančiais tankais ir lėktuvų debesimis užplūdo Lietuvą, Latviją ir Estiją, netrukus pasirūpindama jas paskelbti sovietinėmis respublikomis. Tų pačių metų liepos mėn. krašte įvykdyti taršiamieji rinkimai buvo gal dar neteisingesni už Bulgarijos, ir kitų kraštų sovietiškus rinkimus, kurių Vakarų demokratijos debare negali pripažinti. Hitlerio nusiųsti į Maskvą tarnai, su dabar Nurnberge karo nusikaltėlių suole sėdinčiu Ribbentropu priešaky, 1939 m. susitarė su Tar.Rusija dėl Pabaltijo kraštų laisvės panaikinimo, dėl nuo neatmenamų laikų aisčių gyvenamųjų žemių okupacijos ir niekam nenusikaltusių, o norinčių vien tik žmonijos kultūroje savarankiškai pasireikšti lietuvių, latvių ir estų tautų išnaikinimo.

Tautų naikino darbas bematant prasidėjo. Mūsų ausyse ligi šiandien tebeaidi raudos dešimčių tūkstančių nieku nenusikaltusių brolių, kurie, užkaltuose gyvulinuose vagonuose troškinami, ir, it žmogžudžiai ar plėšikai, ginkluotų karių akylai saugomi, buvo išvežti į Sibirą prievartos darbams ir gal mirčiai. Mums akyse stovi ištisi kalėjimai, prigrūsti geriausių Lietuvos vaikų, ir daugybė kapų, kuriuose guli bolševikų kankynių aukos. Griaunama pramonė ir ūkis, paniekinama šventoji žmogaus nuosavybės teisė, įvedant nacionalizaciją ir kolektyvizaciją. Žmogus pasidaro bėspalvės visuomenės vergas - be žodžio, be minties ir be religijos laisvės. Ir tai patirta tik per vienerius metus.

Atsidusome, kai 1941 m. birželio mėn. pagaliau prasidėjo fizinės grumtynės tarp bolševizmo ir nacionalsocializmo. Dar tebeverdant viską naikinantiesiems mūsų Lietuvos laukuose ir miestuose, galvališkai susidarė nauja vyriausybė ir per radiją pakartojo tai, kas 1918 m. vasario 16 d. Vilniuj buvo paskelbta ir kas niekad lietuvių tautos nebuvė atšaukta. Bet netikėta, kad naciai, vakarykščiai bolševikų bičiuliai, kartu išsprendę Pabaltijo likimą, pripažins Lietuvos nepriklausomybę; tuo žygiu tik aiškiai pasakyta pasauliui, jog Lietuva gyva ir tik, būdama dviejų milžinų varžytinių kryžkelėje, jiems yra patėpusi saldžiu karneliu. Taip ir buvo: atėję naciai nė kalbos nenorėjo turėti apie nepriklausomą Lietuvą, tuojuo ją pavadino Ostlandu, uždrausdami net minėti Lietuvos vardą. Pradėjo ir tie vakariniai kaimynai Lietuvoje ne prasčiau šeiminkauti už rytinius. Gerai atsimenama jų darbelius: įvykdė kruviniausias žvėdų žudynes; gaudė žmones prievartos darbams Vokietijoje; ėmė rengti vokiškąją kolonizaciją, atimdami ūkininkams žemės nuosavybę ir gabendami vokiečius kolonizatorius; palaikydami bolševikų paskelbtąją turto nacionalizaciją, padarė žmones be nuosavybės; apkrovė ūkininkus didžiausiomis

----- 19 -----

karo duoklėmis ir žiauriai, net šaudydami žmones, išreikalaudavo jas; daugybę miškų išnaikino ir t.t. 1943 m. pradžioj paties Hitlerio įsakymu gen.kom.Renteln pradėjo organizuoti SS legijoną, bet tas nacių sumanymas susilaukė griežto iš lietuvių pasipriešinimo, ir nuėjo niekais. Šitam bandymui nepavykus, pats Hitleris savo aktu jį atšaukė, pareikšdamas, jog "lietuvių tauta nėra pribrendusi Naujosios Europos siekimams suprasti". Už tai susilaukta šlykštaus keršto: uždaryta Vilniaus ir Kauno universitetai, taip pat kitos mokslo įstaigos, o daug inteligentų išvežta Vokietijon į koncentracijos stovyklas, kur jų nemaža yra mirę nuo sunkaus darbo ir kankinimo. Bet lietuviai nenuleido rankų: slaptosios organizacijos ir slaptoji spauda įvykdavo nerimo net pačiam Gestapui.

Kada pralūžo vokiečių frontas Rytuose ir 1944 m. liepos mėn. bolševikai vėl lindo į Lietuvą, kiekvienam lietuviui atsistotojo priešaky sunkus apsisprendimas: likti ar bėgti! Liksi - sulauksi to, ką jau savo akimis matėi ir ausimis girdėjai. Bėgsi - tai kur bėgsi: kitur kelio nėra, tik per griūvančios Vokietijos lavoną į Vakarus, ieškant užtarimo tikrosios anglosaksų demokratijos užuovėjoj, kartu su prievartos darbams Vokietijon išvežtaisiais? Ir vieni liko, o kiti bėgo. Daugelis, priartėjus frontui, ir varu buvo išvaryti Vokietijon apkasų kasti ar kitokių fronto sustiprinimų daryti.

Ne pyragai mūsų laukė čia, Vokietijoje. Pabėgėliai daugiausia buvo suvaryti į stovyklas, budri Arbeitsamto akis surado jiems darbo, neatsižvelgdama nei į profesiją, nei į pajėgumą: geležinkelio taisyti, sunkiausių darbų karo-pramonėj dirbti, miško kirsti, pas ūkininkus bernauti ir t.t. Apie išleidimą į neutraliuosius kraštus naciai nė išsižioti neleido. Dirbo, vargo žmonės dešimtimis valandų kasdien, menku maistu ir dar menkesniu atlyginimu, stovyklų vadovų pastumdėlių vietoje varinėjami. Ir kažin, ar labai daug skyrėsi mūsų būvis nuo Sibiran išvežtųjų brolių - gal tik tuo, kad čia buvo senos kultūros Vakarų pasaulis, o ten pustuščiai ir primityvūs Rytai!

Taip, mes esame apaštalai liudyti pasauliui, kas mūsų Tėvynei atsitiko. Tiek mūsų šimtai tūkstančių, tiek kiekvienas paskiras benamis kalba ir be žodžių tiems, kurių galvose dar nėra užblėsusi žmogaus ir tautų teisės ir laisvės sąvokos, kurių širdis tebėra tiek žmoniška, kad atjaučia niekam nenusikaltusiai tautai daromą skriaudą. Komisaras Vyšinsky J.T.Organizacijos suvažiavime tatau vadina propaganda, reikalauja ją uždrausti, šaukia "išdavikus" namo atsiimti bausmės. Ar tas balsas nepriemenė ties Kalvarijos kalnu aklos minios šauksmo iškankintam ir apspiaudytam Dievažmogui dėl jo paskelbtosios pasauliui tiesos ir artimo meilės: "Prikalti jį prie kryžiaus!"...

Bet yra dar tiesa pasaulyje, ir mums ji vienintelė paguoda. Ponia Roosevelt, JAV atstovaa Jungtinių Tautų suvažiavime, garbingai gynė Europoje išblaškytų benamių teises, protestuodama prieš priverstinį jų gražinimą tėvynėn. Pagaliau ir JTO pilnaities posėdis yra nutaręs prievartos nevartoti tiems, kurie turi pagrindo negrįžti namo. Mes nuolat prisimename didžiojo JAV vyro - garbingojo velionies prez.Roosevelto žodžius, pasakytus 1940 m. spalio 15 d. Amerikos lietuvių delegacijai, ieškančiai paguodos dėl Lietuvos laisvės atėmimo: "Čia sakoma, kad Lietuva

Reikėtų turėti akmens širdį, jei neprabilūt į žmogų JAV Kongreso atstovo O'Konski, žodžiai, kuriais jis 1945 m. lapkričio 30 d. pasveikino gausų Amerikos lietuvių suvažiavimą Čikagoje. Jis tarp kitko kalbėjo; "Tik vakar naktį aš iš Vašingtono. Ten baltieji Rūmai dabar pilni krepšių iš įvairių tautų, prašančių juos pridėti pinigų. Rusija prašo 6 milijonų dolerių ir atominės bombos. Visi prašo pinigų. O ko prašo lietuvių tauta? Ar pinigų, ar maisto? Ne. Ji badauja, bet ji prašo tikrai vieno - laisvės. Ir nėra gražesnio prašymo kaip tas".

Lietuva mano! Priešui ant tavęs įnirtus,
Privalai hydra tapti tu, kuriai nukirtus
Galvą, tuoj kelios galvos vieton to išdygsta.
Išlikši tik hydra gyvenimo pavirtus,
Nors priešas nestygsta.

J. Surgaila

BEJIAIŲKINANT

Minėdami metinę mūsų nepriklausomybės šventę, pažvelkime į nūdieninę pasaulio politikos padėtį ir pasvarstykime galimybes mūsų laisvės atstatymui. Pirmoj eilėj čia tenka prisiminti, kad bene didžiausias pokario įvykis yra Jungtinių Tautų Organizacijos – sutrumpintai JTO arba UNO /United Nations Organization/ konkrečios veiklos pradžia. JTO yra žymiai daugiau nei buvusi Tautų Sąjunga. Jai šiuo metu priklauso 51 tauta. Dabartinis jos suvažiavimas Londone, kuriame dalyvauja apie 200 delegatų, yra lyg ir užuomazgė pasaulinio parlamento. Jei Tautų Sąjungoj kai kurios žymios valstybės nedalyvavo ir nepasitikėjo ja, tai dabar JTO remia visos didžiosios valstybės visu savo autoritetu. JTO tikslas sukurti visame pasaulyje saugų ir ramų gyvenimą, spręsti tautų tarpe iškilančius ginčus, ginti tautas nuo užpuolikų. Taigi visi tie uždaviniai, kurie pašalina arba suklūdo atsiradimą veiksmų, keliančių pavojų tautų ir pavienių žmonių laisvei ir jų saugumui. Džiugu pažymėti, kad šiam naujagimiui pavyko sėkmingai užgimti. JTO yra įvykęs faktas. Ji egzistuoja su visom savo funkcijom. Sudarytas nuolatinis pastovus centras – generalinis sekretariatas. Generalinius sekretorium išrinktas norvegas Trygve Lie. Jis prieš visų Jungtinių Tautų atstovus prisiekė būti bešališkas ir žiūrėti vien teisybės. Išrinkta Pasaulio Saugumo Taryba, kuriai jau teko atlikti ir pirmuosius uždavinius. Įsteigta Ūkio ir Socialinė Komisija. Nepaprastai didelės reikšmės priskiriama atominės energijos kontrolės sudarymui. Jos didžiausias uždavinys būsiąs išpėti pasaulį koks jam gresia pavojus, jei nebūtų padarytos atitinkamos išvados iš atominės bombos buvimo. JTO yra pasaulio forumas, kuris vadovaujasi keturiais didžiausiais Atlanto chartos principais. Mūsų klausimu JTO jau yra paderiusi vieną sprendimą ir mes galime pasidžiaugti, kad pasaulio atstovų dauguma tinkamai supranta mūsų padėtį.

Su JTO darbo pradžia prasidėjo naujas pasaulio istorijos laikotarpis. Prasidėjo kelias į vieną /uno/ vieningą pasaulį. Pirmasis uždavinys šiame kelyje išsiaiškinti, kas tai vienybei kliūdo. Išsiaiškinti, anot Bevino, būsią galima tik viems atidengus savo kortas, t.y. išdėsčius savo pretenzijas. Toks problemų aiškinimasis prasidėjo Pasaulio Saugumo Taryboje. Jeigu palygintume JTO parlamentui, tai gauname pastebėti, kad absoliutinę daugumą ten turi Vakarų demokratijų šalininkai. Rytai daugumoje klausimų čia yra opozicijoje. Ir nors visi JTO organai yra sudaryti taip vadinamais kosliniais pagrindais, taigi nesirungiant už pravedimą šalims priimtinių kandidatų, bet atsižvelgiant į valstybių svorį, t.y. visų bendru susitarimu, tačiau minimoji opozicija vis la-

biau ir labiau ryškėja. Tai jau pasireiškė svarstant patį pirmąjį, Persijos klausimą P.S.Taryboje. Tar.Sąjunga kaltinama įsikišusi į Persijos vidaus reikalus ne tik nepanoro viešai dėl šio klausimo pasiaiškinti, bet net pradėjo pulti kitus ir reikalauti tą klausimą išimti iš darbotvarkės. Tas dalinai jau ir pavyko. Ryškų savo puolimąjį opozicinį nusiteikimą Rytų blokas /prie ko jie labai nenori prisipažinti/ išvystė svarstant Graikijos ir Indonezijos klausimus. Tar.Sąjungos delegatai labai griežtai pasisakė prieš britų dalinių buvimą tuose kraštuose ir prieš jų ten vartojamus metodus. Graikijos klausimui įėjus pavojingon fazę jie nuo savo ankstesnių reikalavimų ir net teigimų atsisakė. Prasidėjus Indonezijos klausimo svarstymui išrodė lengvai pavyksiant jį išspręsti, tačiau Rytų bloko noras pasilikti opozicionieriaus-kaltintojo vaidmenyje reikalavo ir šia, jiems visai svetima problema, kiek galima ilgiau užimti PST. Pagaliau po ilgesnių debatų Tar.Ukrainos, o taip pat Egipto pasiūlytosios rezoliucijos Tarybos buvo atmetos. D.Britanija, kuriai gal būt ir ne visada maloni yra tokia procedūra, mielai su tuo sutinka, kad paskui būtų galima ir iš kitų to paties pareikalauti.

Pasibaigus karui viešųjų tarptautinių klausimų sprendimams didžiulės įtakos vėl įgauna viešoji nuomonė. Visuomenė turi žinoti, kas jos pastatytųjų atstovų yra daroma, iš kitos pusės visuomenė turi suprasti kaip gi dalykai iš tikrųjų stovi. Ji turi pažinti realiąją dalykų padėtį ir, jeigu reikia, sustiprinti arba pakeisti savo nuomonę ir pažiūras į tam tikrus šių dienų gyvenimo reiškinius ir sąjungininkų tarpusavio santykius. Toks kortų atidengimas, prasidėjęs PST, per spaudą ir radiją vyksta jau nuo seniau. Ypač daug ginčų sukelianti demokratijos sąvoka, kurios aiškinimui po paskutinių Tar.Sąjungos rinkimų vėl atsirado proga. Tar.Sąjungoj labai jautriai reaguoja, kai Vakarų pasaulyje pasirodo priekaištų vadinamajai "tarybinei demokratijai". Kiekvienas, kuris drįsta "šmeižti" "tarybinės demokratijos" šalį, apšaukiamas fašistu, profašistu, nacių, kolaboracionistu /ašies bendrininku/, monarchistu, imperialistu, kapitalistu, reakcionierium, liaudies priešu, karo nusikaltėliu ir pan. Šitokie epitetai atsiskaitant su savo priešais vartojami ten labai plačiai. Bevinas viename PST posėdyje pastebėjo, kad yra "...ypatinga organizacija, kuri vadinasi komunistų partija. Tai ji visame pasaulyje pagal tokias pačias slaptas instrukcijas veda propagandą prieš mano kraštą, ji grąsina pasaulio taikai". Šis Bevino pareiškimas rodo, kad pasaulio vairuotojai žino tikrąsias taikos grėsmės priežastis.

Reikia manyti, kad išsiaiškinimo reikalas nėra atsitiktinis dalykas. Jis išplaukia iš bendrosios padėties. Juk jau kuris laikas, kaip yra pasibaigęs karas, tačiau vis dar esama slaptų ir neaiškių pasirengimų. Vis dar daugelis ne tik nugalėtų, bet ir išlaisvintų valstybių negali būti savo krašto šeimininkais. Pažymėtinas yra ir Vakarų politikų dėmesys pasaulio maitinimo padėčiai. Mes buvome bemaž, kad sunkiausia padėtis jau nugalėta, todėl pradėjus vėl normuoti ir taupyti, atrodo, tai vykdoma ne tiek šiai, kiek ryt dienai. Mūsų problema nuo šiol yra viso pasaulio problema, nes kol pasaulyje bus valkšnių grėsmėnų pasaulio taikai, tol grės pavojus žmonijos išsiaiškinimui.

